

Kettős látás

Orosz István kiállítása elé

Belépek a Forrás galéria még majdnem üres, geometrikusan szabdaltszerű terébe, és jóleső érzéssel veszem tudomásul, hogy tiszta, világos, szépen komponált kiállítást fogok megnyitni a következő percekben. A képek és tárgyak: grafikák, anamorfikus kompozíciók és „deszkametriák” levegősen rendeződnek a falakon és a falak tövében. A 60 éves Orosz István egyrészt nem szorul rá, hogy telezsúfolja a rendelkezésre álló teret, okosan, sőt élelmesen válogatott munkái így jobban érvényesülnek, másrészt így egyenként beléjük feledkezhetem – addig, amíg a tömeg meg nem tölti meleggel, zajjal a termet, és elveszi előlem a – rálátást? Vagy a kilátást? Nem, a belátást. Nem könnyű eldönteni.

Fontos, hogy legyen rájuk látásom, még hozzá nem is egy szögből. Ha ismerek egy párat munkáiból, már pedig sokat ismerek, akkor biztos lehetek benne, hogy nemcsak előlről, hanem két oldalról, alulról, esetleg négykézlábra ereszkedve fogom meglátni azt, amiért idejöttem. Kombinált testhelyzetre is szükség lehet, előlről 1, oldalról 2 méterre a műtől 25 fokos szögben, négykézláb, alulról fölnézve, mondjuk úgy, ahogy a Mester magát ábrázolja Holbein *Követek* című képe előtt, *A követ és a fáraó* címen, a Könyvhétre megjelentetett egyedülálló tanulmányában. Na mármost ehhez tér kell. Ahhoz meg hely, ha, mondjuk, a műnek, adott esetben a kép fókuszába állított polírozott fémhenger palástján elötűnő másik képnek csak egy, nagyon pontosan megjelölt nézőpontja van. S ha már a barátok, ismerős és ismeretlen vendégek megtöltik a termet, mégsem lökdöshetem félre azokat, akik éppen azon a ponton állnak – még kifröccsenne poharukból a vörösbor a kőpadlóra –, ahonnét végre megpillanthatom a képsűrítményt, a valóság e másik, nem kevésbé fontos, vagy tán még fontosabb metszetét.

Álomszerű tér-képei azonban látképek is (lásd *A kert*, *Az idő látképei*), amelyek felidéznek a múltamból, esetleg valamelyik előző életemből emlékeket, amelyeken jólesik elidőzni, még ha szívszorítóak is, hiszen egy így soha nem is létező, vagy, ami pontosabb meghatározás, elveszett múlt emlékei, amelyekhez mégis közöm van. Sok közöm. Ezért szeretem István munkáit. Mondjuk, órák óta ülök a tengerparton – egyedül! -, nézem a nem túl fölkaparó kilátást, hallgatom a hullámok ritmikus zenéjét, lelkemet boldog béke tölti be, s ahogy megnyugszom, úgy fedezem föl a látszólag semmiben a felületes szemlélő előtt rejtve maradt szépséget. Vagy rom előtt állok, majd ülök, mert ehhez is idő kell – a jelenben, a múltból pedig a múlt ismerete és szeretete, és meglátom a dolgok színe mellett a fonákját. Több érzéssel kifejezve, a formák által befogott űr jelentésteli képét. Hogyan is mondja a Lao-ce?

„Agyagból formálják az edényt, / de benne üresség rejlik:

az edény ezért használható. /A házon ajtót-ablakot nyitnak,

mert belül üresség rejlik: /a ház ezért használható.

Így hasznos a létező /és hasznot-adó a nemlétező.” (Weöres Sándor fordítása)

És így szép. Mert szép, ami hasznos, bizonyítván, hogy hasznos, ami szép. A grafikus megmutatja nekünk az Oktogonból, egyik legszebb és kiválóan használható városi terünkben azt, amit magunktól nem veszünk észre. Inspirálja őt a tér neve? Hát hogyne, hiszen a geometriájából adódik, őt pedig a geometria, a mértan, mely nemcsak segédeszköze bűvöli el. A galéria közelsége pedig olyan apropó, mely ezt az eseményt az e célra készült (?) mű középpontba állításával személyessé teszi, telíti érzéssel.

Mindez már nem a kilátásról, hanem a belátásról szól. Orosz István művei belátásra készítetnek: a játékosan csacsogó felszín, a Maurits Cornelis Escher már visszaadott öröksége alatt halljuk meg a mélység üzenetét. Csak ötlet volna olyan portrékat rajzolni, ráadásul sok fáradsággal és elmélyültséggel, amelyiknek másik nézete elmeséli, kit is látunk tulajdonképpen, mit is tart alkotója fontosnak róla elmondani? A nagyműveltségű

grafikusművész költő és filozófus is, az általa vizsgált világ megfejtésének és megismertetésének elkötelezett tudósa.

És ha még csak a tér foglalkoztatná! De nem. Belátja – ezúttal ő, s nem én, a befogadó – még az időt is. Gyakran idézik tőle, jómagam is, mert ebben aztán végképp rokonlelkek vagyunk, a választ, amelyet egyszer egy indiszkrét kérdésre adott, hogyhogyan nem jutott eszébe emigrálni. (Nagy utazó a barátunk.) A válasz a művész életművének kulcsa is: „Nemcsak térben, az időben is lehet emigrálni.” Nota bene: a múltba, az álmokba, az elveszett paradicsomok bármelyikébe. A jövőbe nem. Arról csak képregények és a „tudományos”-fantasztikus filmek készítői, no meg persze politikusok ábrándoznak.

Pistikém, Isten éltesse!

2011. november 25.

Jankovics Marcell